

XI.

J. P. MYNSTER TIL
BISKOP JENS PALUDAN-MÜLLER 1842.

Ved Bjørn Kornerup.

Blandt de mange fremragende Mænd, som den danske Kirkes Episkopat talte i det 19. Aarhundrede, indtager Biskoppen i Aarhus *Jens Paludan-Müller* (1771—1845) en Plads som en af de ædleste Skikkelser². Det »Udvalg af Biskop Jens Paludan-Müllers efterladte Papi-rer«, som hans Sønner udgav 1868, tegner et smukt Billede af en rigt udrustet Personlighed, der med udprægede filo-sofiske Anlæg og ikke ringe Selvstændighed forarbejdede sin egen aandelige Udvikling.

Teologisk set bevægede Biskop Paludan-Müller sig fra et ret udpræget rationalistisk Standpunkt til en mere posi-tiv Opfattelse (nærmest en rational Supranaturalisme). For denne Udvikling især i hans senere Aar har hans Forhold til *J. P. Mynster* næppe været uden Betydning. En Række Breve vekslede mellem dem er allerede tidligere offentlig-

²) Jvfr. min Artikel i Dansk biografisk Leksikon, 2. Udg., XVII, 622—4.

gjort¹. Det vil da næppe savne Interesse hertil at føje et hidtil ukendt Brev til den aarhusianske Biskop fra Mynster 1842². Da Paludan-Müller modtog dette, havde han allerede i 12 Aar beklædt Bispestolen i Aarhus, hvortil han udnævntes ved kgl. Resolution af den 21. August 1830 efter i næsten i lige saa langt et Tidsrum at have været Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense³. Mynsters Brev, der dels meddeler visse kirkejuridiske Oplysninger, dels giver et smukt Indtryk af hans venskabelige Følelser over for sin Embedsbroder, lyder saaledes:

Høi- og Velbaarne
Hr. Biskop Paludan-Müller,
Commandeur af Dbr. D. M.

Kiøbenhavn, 10 Junii 1842.

Deres Brev⁴, høiærværdige kiere Hr. Biskop! modtog jeg for nogle Dage siden paa Visitats; der vilde ikke blive Lei-

¹) To Breve fra Mynster 1839 er meddelte i Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 184—8 (i Noten S. 184 siges det, at de tilsvarende Breve fra Mynster »synes ikke opbevarede, saavidt det hidtil har kunnet bringes i Erfaring«). Breve fra Paludan-Müller til Mynster er trykte 1826—27, 1831 i Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 124—30, 158—61; andre fra 1825, 1835 og 1839 i Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, 1875, S. 213—15, 299—300, 387—9. Originalerne hertil findes i Ny kgl. Saml., 4°, 2312.

²) Velvilligst stillet til min Raadighed af Biskoppens Sønnesøns Søn Departementschef Kaj Paludan-Müller.

³) I Kancelliets i den Anledning nedlagte Forestilling hedder det, at Paludan-Müller var bekendt som en »ved Videnskab, praktisk Duelighed og samvittighedsfuld Embedsførelse høist agtværdig Mand. Han er anset som en fortrinlig Prædikant, og hans i Trykken udgivne Prædikener ere optagne med megen Bifald«. Desuden berømmes han for sine Fortjenester af de offentlige Stiftelsers Bestyrelse og af Skolevæsenet. »Hans Værd, som Menneske og Embedsmand, er almindelig erkjendt« (Danske Kancelli, 1. Dept., Forestillinger 1830 Nr. 126). Den senere Biskop O. Laub har i sine Brevoptegnelser skildret det ærværdige Indtryk, Paludan-Müller gjorde ved sin Indvielse til Biskop den 17. Oktbr. 1830 (Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid S. 263).

⁴) Paludan-Müllers Brev af 28. Maj 1842 i Ny kgl. Saml., 4°, 2312. Med Hensyn til de Spørgsmaal, han heri forelagde Mynster, bemærker

lighed til at besvare det, men nu, strax efter min Hiemkomst, iler jeg med at gjøre det.

Her i Stiftet har det, saavidt jeg har kunnet erfare, stedse været Praxis, at en Provst, som allerede var bleven indsat og havde aflagt Provste-Eden, naar han, hvad enten umiddelbar eller efter et Mellemrum, blev udnævnt til Provst i et andet District, ikke er bleven indsat, men kun proclameret. Dette er skeet, naar ingen ny Provst har været at indsætte, ved Landemodets Aabning med faa Ord af Biskoppen; men naar Indsættelse ellers skulde finde Sted, skeede Proclamationen i Talen. En forhenværende Provst har saaledes her ikke paany aflagt Eden, om han endog i flere Aar ikke har været i Function som Provst. Dette maa formeentlig ogsaa ansees som det Rigtigste, ligesom man ikke vilde forlange, at en Præst, der havde resigneret, men siden — hvilket nogle Gange er indtruffet — igien blev ansat som Præst, paany skulde aflægge Præste-Eden. En saadan Provst maa da ved Landemodet vistnok tage Sæde efter sin nuhavende, og ikke efter sin forrige Anciennetet, da det ikke kan forlanges af Nogen af de andre Provster, at han skal vige den Plads, som han eengang med lovlig Adkomst har taget i Besiddelse. Begge Tilfælde ere i min Tiid indtrufne med Provst Boisen. Han havde været Provst i Lolland, blev derefter ansat som Præst i Søllerød, og først senere udnævnt til Provst i Stiftet¹. Han aflagde ingen ny Eed, og tog Plads nederst blandt Provsterne. — En anden Sag var det, dersom de andre Provster godvillig vilde indrømme Provst Basse

han: »vel ere disse Sager ikke Velfærdssager, men dog saadanne, der ere meget udsatte for Critikker; og disse vilde jeg nødigt have af mine Provster, i det mindste ikke, naar min egen Mening om det Rigtige er ubestemt og vaklende«.

¹) Boie Frederik Outzen Boisen (1793—1876) var som Sognepræst i Sakskøbing blevet Provst for Musse og Fuglse Herreder 1829, blev derpaa 1836 Sognepræst i Søllerød og 1840 Provst for Sokkelund og Smørum Herreder (1852—72 Sognepræst i Gentofte).

den øverste Plads, thi volenti non fit injuria¹. Men det var vel neppe værd at forsøge derpaa, naar Tanken ikke udgik fra Provsterne selv.

Om en Provst, der blot skal proclameres, ved Høitideligheden sidder blandt de øvrige Provster, som her er Skik, eller ved Siden af dem, der skulle indsættes, er vel temmelig ligegyldigt, og kan formeentlig bestemmes, som enhver Biskop finder for godt.

Det er ikke ganske i sin Orden, at Deres Høiærværdighed saaledes reiser til Sielland uden at besøge Kiøbenhavn, hvor vi Alle saa gierne saae Dem. Havde jeg forud vidst, at De kom til Vordingborg, skulde jeg dog have tænkt paa, om jeg kunde have gjort det mueligt ogsaa at komme der for at indsætte Dr. Lange². Nu veed jeg ikke ret, naar dette kan skee, thi nu skal jeg til Examen paa Joenstrup Seminarium, derpaa skal jeg holde Landemode og indsætte eller proclamere 3 Provster; derefter begynde de kiere Stænder. Desuden skal jeg i Aarets Løb indvie den nye Skolebygning i Roeskilde og en ny, eller ganske fornyet, Kirke paa Kronborg.

Uagtet Deres Høiærværdighed klager over Alderen, saa haaber jeg dog med Tillid, at De endnu i en Række af Aar kan udføre Deres Functioner. Dersom endog Visitationerne³ maae indskrænkes, saa mener jeg, at en Biskop, der kien-der sit Stift, kan med færre Visitationer meget vel føre sit Embede, og bedre end en ny Biskop, der Ingen kiender. Jeg har endnu ikke at klage over Alderens Besværligheder, undtagen med Hensyn til mine Tænder, som ikke ville

¹) Niels Frederik Basse (1785—1868) var som Sognepræst i Rørbæk-Grynderup 1827 blevet Provst for Gern Herred, blev derpaa 1832 Sognepræst i Tamdrup og 1842 Provst for Nim Herred.

²) Mynster indsatte 16. Maj 1845 Dr. phil. Frederik Olaus Lange (1798—1862) som Rektor ved Vordingborg lærde Skole. Hans Tale ved denne Lejlighed er trykt i J. P. Mynster, Blandede Skrifter III, 64—77.

³) Uddrag af Paludan-Müllers Visitationsoptegnelser er meddelt i Aarbøger, udg. af Historisk Samfund for Aarhus Stift XXI, 1928, S. 191—7.

blive mig troe; imidlertid er jeg glad ved, at jeg nu har visiteret mit Stift rundt, saameget mere som Stænderforsamlingerne, for hvilke jeg hidtil ikke har kunnet slippe, lægge megen Hindring i Veien for mine Visitatser.

Gud bevare og velsigne Dem, kiereste Hr. Biskop! Af oprigtigt Hierte er jeg stedse

Deres
ærbødigst hengivne
Mynster

Tillæg.

Skønt Jens Paludan-Müller ejede Evnen til at udtrykke sig i en krystalklar, fint gennearbejdet Prosa, følte han sig kun i ringe Grad oplagt til at optræde som Forfatter. Hans mest bekendte Arbejder er hans forskellige — nu saa sjældne — »Bidrag til Huusandagt« (fire Bind 1821—25). Ikke desto mindre er det forstaaeligt baade i Henseende til hans hele Personlighed og til hans høje kirkelige Embede¹, at det teologiske Fakultet fandt det rimeligt at indbyde ham til at disputere for den teologiske Doktorgrad ved Universitetsfesten i Anledning af Tusindaarsjubilæet for Kristendommens Indførelse i Danmark. Herpaa mente han dog ikke at burde indlade sig og meddelte sit Afslag paa Fakultetets Indbydelse i følgende Takkebrev²:

Det høiærværdige theologiske Facultets ærede Skrivelse af 31e f: M: har jeg modtaget, og aflægger min ærbødigste og oprigtigste Tak for samme. Men saa hædrende og behagelig Indbydelsen til at disputere for den theologiske Doctorværdighed ved forestaaende Jubelfest end er for

¹) Ved Forordningen af 9. Januar 1824 ang. de akademiske Grader og Værdigheder § 4 var det bestemt, at Adgangen til Doktorgraden i det teologiske (som i det juridiske og filosofiske) Fakultet skulde være forbeholdt »Mænd af bekiendt Lærdom, der ere i anseelige Embeder, eller ved videnskabelige Skrifter have udmærket sig«.

²) Original i Universitetets Arkiv Nr. 1160—62 (Rigsarkivet).

mig, finder jeg dog efter nøieste Overveielse afgjørende Grunde, som byde mig at undlade Benyttelsen af Facultetets Godhed.

Om jeg endog, — skøndt uformuende Familiefader, — vilde lettere, end jeg burde, oversee de Omkostninger, som Trykningen af en Dissertation, Reise m: m:, maatte medføre; kan jeg dog ikke i min Alder og Stilling sætte mig ud over de Betænkeligheder, som en tredive Aars Mangel af Øvelse i at tale det latinske Sprog opvækker; og ligesaa lidt kan det undgaae min Opmærksomhed, at for mig, hvis Embede er et af de meest besværede og med forskiellige Arter af Arbeider og Forretninger bebyrdede, vil det bestemte Tidsrum blive meget for kort til at udarbeide og til Trykken at befordre en Afhandling af en saadan Beskaffenhed, at den baade kunde bære Præg af min Høiagtelse for Facultetet og det lærde Publicum, og vorde et Vidnesbyrd om min Værdighed til den attraaede Ære.

Ærbødigst beder jeg derfor, at det høiærværdige Facultet gunstbehageligst vil holde det undskyldt, at jeg undslaaer mig for at følge en Indbydelse, som har været mig saa særdeles smigrende, og for hvilken jeg føler mig Facultetet hiertelig og taknemmelig forbunden.

Odense d. 25de Fe-
bruar: 1826.

ærbødigst
J. Paludan Müller.

Til Det Høiædle Høiærværdige Theologiske Facultet ved Universitetet i Kiøbenhavn.

Da der var hengaaet ti Aar efter den her omtalte Fest, og 300-Aars Jubilæet for Reformationens Indførelse i Danmark stundede til, paatænkte man atter at kreere en Række Doctores theologiæ. Det var da rimeligt, at man paa ny henvendte Tankerne paa Paludan-Müller, der nu i flere Aar havde beklædt et endnu mere anseeligt gejstligt Embede end det forrige, og gennem Dekanen, Professor H. N.

Clausen lod man underhaanden forhøre, om Paludan-Müller vilde være villig til at lade sig indbyde til at disputere for den teologiske Doktorgrad. Svaret blev dog ogsaa denne Gang negativt, som det vil fremgaa af følgende Skrivelse¹:

Deres Høiærværdighed modtage min hierteligste Tak for Deres Ærede af 12te dennes. Men saa meget jeg end føler mig bæret ved, og saa oprigtig jeg end paaskønner, at det theologiske Facultet har tænkt paa mig i Anledning af de Indbydelser, som ville udgaae til at erhverve academiske Grader ved forestaaende kirkelige Jubelfest, bør jeg dog ikke ønske mig nogen saadan Indbydelse, da jeg ikke seer Leilighed til at benytte den.

Om jeg endog vilde afsee fra Bekostningerne, som jeg dog af flere Aarsager ikke burde, vil Deres Høiærværdighed dog sikkert sande med mig, at jeg ikke bør afsee fra den Tid, som jeg maatte borttage fra mit meget Embedsarbejde for at forfatte en Afhandling af den Beskaffenhed, at jeg selv i min nærværende Stilling og i mit 65de Aar kunde være nogenlunde tilfreds med den, og for at forberede mig til Disputationen, under hvilken det meget vilde fortryde mig, om Seieren skulde blive uden Vanskelighed for Opponenterne, fordi jeg manglede Øvelse i at tale Latin. —

Hertil kommer, at litteraire Hielpemidler ere her paa Stedet sparsomme eller kostbare og vanskelige at erholde, og at mit Befindendes afvekslende Beskaffenhed ikke sielden gør mig uskikket til nogen ualmindelig Anstrængelse.

Deres Høiærværdighed vilde derfor meget forbinde mig ved at fremføre min Undskyldning tilligemed min uskrømte Tak til Facultetet; saa fuldelig jeg end maae erkiende,

¹) Original i Det teologiske Fakultets Dekanatspapirer 1836 Nr. 187 (Universitetsarkivet i Rigsarkivet).

hvor passende for min nærværende Stilling Erhvervelsen af den theologiske Doctor-Værdighed vilde være. —

Aarhuus Bispegaard d. 26de Januar: 1836.

Med største Høiagtelse Deres Høi-
ærværdigheds ærbødigste
J. Paludan Müller.

Høiædle og Velbaarne
Hr Professor Theologiæ Dr. H: N:
Clausen i Kiøbenhavn.

*